

به نام یگانه هستی بخش
علوم و فنون 3- پایه دوازدهم
پرسش و پاسخ از متن دروس 1-6 (ترم اول)
کانال علوم و فنون ادبی
@tarighatoloumvafonoun

مقدمه

کتاب علوم و فنون ادبی از درس‌های تخصصی علوم انسانی دبیرستان است. یکی از راه‌های یادگیری هر درس، درک و فهم جزئیات و نکات مهم دروس می‌باشد. طرح پرسش از متن درس توسط دبیران و دانش‌آموزان محترم کاری زمان‌بر در کلاس یا منزل است. البته مطمئنیم که با سلیقه‌های متفاوت سوالات گوناگونی طرح خواهد شد. لذا برای کمک به امر آموزش و یادگیری بهتر، پرسش‌ها و پاسخ‌ها از متون ترم اول کتاب علوم و فنون دوازدهم طراحی شده است. امید که دانش‌آموزان عزیز با آسودگی و با هدایت دبیران ارجمند به تمرین و تکرار بیشتر بپردازند.

دبیر زبان و ادبیات فارسی
دبیرستان شهدای جاویدالائثر

ناحیه 2 همدان

فاطمه حجه فروش

پرسش و پاسخ متن درس اول- دوره بازگشت و بیداری (علوم و فنون 3)

- 1- در کدام دوره ها رشد قابل توجهی در تاریخ ادبیات ایران دیده نمی شود؟
از انقراض صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلیشاه یعنی افشاریه، زندیه و ابتدای قاجار
- 2- چه کسانی انجمن ادبی اصفهان را اداره می کردند؟ در زمان کدام پادشاهان؟
مشتاق اصفهانی در زمان نادرشاه و کریم خان زند همراه چند تن از ادیبان
- 3- با روی کار آمدن قاجار چه چیزی پر رونق شد؟
بازگشت به شیوه و الگوی گذشتگان در ادبیات
- 4- موسس انجمن ادبی نشاط که بود؟ عبدالوهاب نشاط
- 5- انجمن ادبی خاقان به ریاست چه کسی و در کجا تشکیل شد؟
به ریاست فتحعلیشاه. تهران
- 6- هدف از تاسیس انجمن خاقان چه بود؟ چه راهی در پیش گرفتند؟
رهای شعر فارسی از تباهی/ راه تقلید از پیشینیان
- 7- انجمن خاقان موجب پیدایش چه سبکی شد؟ سبک بازگشت
- 8- سبک بازگشت حد واسط کدام سبک هاست؟ سبک هندی "بازگشت" دوره بیداری
- 9- چه عواملی در ایجاد نهضت بازگشت ادبی تاثیر داشتند؟ (1 خودارزیابی)
- تاراج کتابخانه اصفهان. افتادن کتاب دست مردم. ارتباط اهل ذوق با ادب کهن
- توجه به ادبیات در قاجار. رونق شاعری و مدح شاهان
- تضعیف جامعه بر اثر شکست از روسیه
- 10- شاعران دوره بازگشت به چه دلیل از اسلوب کهن پیروی کردند؟
فقر فرهنگی جامعه. سستی حاکم بر ادبیات
- 11- شاعران دوره بازگشت چه سبک هایی را مورد توجه قرار دادند؟ خراسانی و عراقی
- 12- معروف ترین شاعر سبک بازگشت کیست؟ هاتف اصفهانی

- 13- قصیده سرایان سبک بازگشت به چه سبکی سرودند؟ نام آنها چیست؟
شاعران خراسانی و شاعران سلجوقی - صبای کاشانی. قآنی. سروش اصفهانی /
- 14- غزل سرایان سبک بازگشت، سبک کدام شاعران را پیروی کردند؟ نام ببرید.
سبک حافظ و سعدی و دیگر شاعران سبک عراقی / نشاط اصفهانی. فروغی بسطامی. مجمر اصفهانی
- 15- اهمیت شاعران سبک بازگشت در چیست؟ نجات زبان شعر از سستی اواخر سبک هندی
- 16- دو تن از شاعران دوره بازگشت را نام ببرید. صبای کاشانی / نشاط اصفهانی
- 17- پرچمدار بازگشت ادبی کیست؟ صبای کاشانی
- 18- صبای کاشانی در چه قالب های شعری دست داشت؟ مثنوی / قصیده / غزل
- 19- آثار صبای کاشانی را نام ببرید. (با مختصر توضیح)
- 1- گلشن صبا (تقلید از بوستان) 2- خداوند نامه (حماسه ای مذهبی در معجزات پیامبر و دلیری علی "ع")
- 20- مجموعه آثار نشاط اصفهانی چه نام دارد؟ گنجینه نشاط
- 21- نشاط در سرودن چه قالبی کم نظیر است؟ غزل - هر چند قصاید بلندی هم دارد.
- 22- از اواسط دوره قاجار چه موضوعاتی وارد شعر شد؟
- شکست و عقب افتادگی ایران - انتقاد - موضوعات جدید و لغات غربی - شعر صدای فریاد مردم شد
- توجه به محتوا بیش از صور خیال
- 23- چه عواملی موجب آشنایی با تحولات جهان در سبک بازگشت شد؟
- همگام با تغییرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی سرعت بخشیدن به بیداری ایران توسط تحصیل کردگان و روشن فکران انجام شد.
- تحولات سیاسی و اجتماعی ایران و جهان، کشور را به نوگرایی سوق داد.
- ایجاد حرکتی ضد استبداد و استعمار که منجر به صدور فرمان مشروطیت در 1324 شد.

24- مهم ترین عوامل فرهنگی و اجتماعی موثر بر ادبیات عصر بیداری را بررسی کنید. (2 خودارزیابی)

1- تاثیر جنگ های نافرجام ایران و روس

2- توجه مردم به واقعیت ها و امکانات دنیای فنی جدید

3- کوشش عباس میرزا در روی آوردن به دانش و فنون جدید

4- اعزام دانشجویان ایران به خارج برای تحصیل

5- رواج صنعت چاپ، روزنامه نویسی، ترجمه و نشر کتب غربی

6- تاسیس دارالفنون به فرمان امیر کبیر و آموزش دانش های نوین در آن

وضعیت عمومی زبان و ادبیات

25- چند شاعر آزادیخواه را که با مخالفت دولت همراه بودند، نام ببرید.

بهار / نسیم شمال / آخوند زاده / طالبوف / میرزا آقاخان کرمانی

26- ادبیات بیداری یا ادبیات مشروطه را توضیح دهید.

نوعی از ادبیات که گویای اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن روزگار است.

27- ادبیات بیداری یا مشروطه با ظهور چه مفاهیمی شکل گرفت؟

آزادی / وطن / قانون خواهی / مبارزه با استبداد و استعمار / حقوق اجتماعی / برانگیختن احساسات ملی / فراگیری علوم جدید / پیکار با بیگانه / انتقاد از نابسامانی ها / نفی عقاید خرافی / حقوق زنان

شعر

28- شعر عصر بیداری چه زبانی را برگزید؟ چرا؟ محاوره / برای ارتباط با توده مردم

29- چه نهضتی همراه با آزادی خواهی شکل گرفت؟ کار شاعران و نویسندگان چه بود؟

نهضت ساده نویسی / نقد مظاهر استبداد و استعمار با زبان ادبی

30- شعر را از نظر شاعران عصر بیداری تعریف نمایید.

بیان هنرمندانه واقعیات و وسیله ای برای بهبود زندگی

31- در عصر مشروطه شعر و ادب در کجا جلوه بیشتری داشت؟ چرا؟ پایتخت (تهران) / تمرکز عمده فعالیت های سیاسی و مطبوعاتی در تهران

32- مردم تهران بیشتر چه روزنامه ای را می خواندند؟ روزنامه نسیم شمال

33- بازار سیاسی مطبوعاتی کدام شهرها گرم بود؟ تهران / تبریز

برخی از شاعران دوره بیداری

33- چند شاعر دوره بیداری را نام ببرید. بهار / ادیب الممالک / سید اشرف الدین گیلانی / ایرج

میرزا / عارف قزوینی / فرخی یزدی / میرزاده عشقی

34- محمد تقی بهار شناخت و توانمندی را در خدمت چه موضوعاتی در آورد؟ آزادی و وطن خواهی

35- بهار در چه سبکی و با چه زبانی شعر می سرود؟ سبک خراسانی / زبان حماسی

36- بهار در چه زمینه هایی فعالیت داشت؟ تحقیق / تدریس / سیاست / روزنامه نویسی / شاعری

37- آثار ملک الشعرای بهار چیست؟

- تاریخ مختصر احزاب سیاسی - سبک شناسی - تاریخ تطور نظم فارسی - دیوان اشعار

- تصحیح های ارزشمند مقالات علمی

38- بیت زیر سروده کیست؟ ملک الشعرای بهار

من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید

39- ادیب الممالک فراهانی از جانب چه کسی به ادیب الممالک ملقب شد؟ مظفر الدین شاه

40- فعالیت اصلی ادیب الممالک چه بود؟ روزنامه نگاری

41- دیوان ادیب الممالک شامل چه قالب های شعری است؟ قصاید / ترجیع بند / مسمط

42- ادیب بیشتر در چه قالبی طبع آزمایی کرده است؟ قصیده

43- بیت زیر سروده کیست؟ ادیب الممالک

جنگ ننگ است در شریعت من جز پی پاس دین و حفظ وطن

44- سید اشرف الدین گیلانی مشهور به چه بود؟ زبان اشعارش چگونه بود؟ در کدام روزنامه چاپ می شد؟ نسیم شمال/ ساده، عامیانه، طنز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن/ روزنامه نسیم شمال

45- شعر انتقادی "ای قلم" سروده کیست؟ نسیم شمال

46- ابرج میرزا چه مهارت هایی داشت؟ استفاده از تعبیرات عامیانه / آفریدن اشعاری ساده و روان/ طنز، هجو و هزل /

47- چرا ابرج میرزا در ردیف شاعران مشروطه خواه قرار نگرفت؟ جایگاه خانوادگی (از نوادگان فتحعلیشاه) و تفکرات شخصی او

48- ابتکار ابرج میرزا در چه بود؟ با ذکر مثال. ترجمه هایی منظوم از اشعار غربی/ قطعه قلب مادر

49- شاعر وطنی و موسیقی دان عهد مشروطیت کیست؟ عارف قزوینی

50- عرصه هنر عارف قزوینی چیست؟ تصنیف و ترانه های میهنی

51- ویژگی ها و مضامین شعر عارف قزوینی چیست؟

ساده و دور از پیچیدگی- مضامینش: وطن دوستی، ستیز با نادانی

52- بیت زیر سروده کیست؟ عارف قزوینی

از خون جوانان وطن لاله دمیده
از ماتم سروقدشان سرو خمیده

53- کدام شاعر دوره مشروطه به زندان افتاد؟ فرخی یزدی

54- فرخی یزدی تحت تاثیر کدام شاعران گذشته بود؟ مسعود سعد/ سعدی

55- شعر زیر سروده کیست؟ فرخی یزدی

آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی
دست خود ز جان شستم از برای آزادی

56- میرزاده عشقی را معرفی نمایید. شاعر. روزنامه نگار. نمایش نامه نویس. نظریه پرداز دوره مشروطیت

57- میرزاده عشقی در کدام روزنامه به افشاگری اعمال رجال خاین پرداخت؟ قرن بیستم

58- عشقی به چه دلیل و توسط چه کسی ترور شد؟ جسارت و بی پروایی در بیان اندیشه های سیاسی-اجتماعی-وطنی/ترور توسط رضاخان

59- مهم ترین اثر عشقی چیست؟ صبای کاشانی. قآنی. سروش اصفهانی/ اگر این چنین به خاک وطن شب سحر کنم خاک وطن چو رفت، چه خاکی به سر کنم؟

نثر فارسی در قرن های 12 و 13 (دوره بیداری)

59- در انقلاب مشروطه چه دگرگونی هایی نثر را به سمت سادگی سوق می دهد؟ رواج و گسترش روزنامه نگاری/ روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی/ تغییر مخاطب نوشته ها

60- پیشگامان نثر ساده عصر مشروطه را نام ببرید. قایم مقام/ ناصر الین شاه/ طالبوف/ میرزا آقاخان کرمانی/ زین العابدین مراغه ای/ دهخدا

61- موضوع و حوزه ادبی نثر دوره مشروطه را نام ببرید.

روزنامه نگاری/ داستان نویسی/ نمایشنامه نویسی/ ترجمه/ تحقیقات ادبی و تاریخی

62- مهمترین روزنامه ها و مجله های عصر مشروطه را نام ببرید. (با توضیح)

صور اسرافیل: با مدیریت میرزا جهانگیرخان صوراسرافیل حاوی مطالب سیاسی-اجتماعی و گاه علمی

نسیم شمال: سید اشرف الدین گیلانی- بیان مسایل سیاسی، اجتماعی با لحن انتقاد وطنز

مجله بهار: میرزا یوسف خان اعتصامی (پدر پروین)- نشریه ادبی

مجله دانشکده و مجله نوبهار: ملک الشعرا ی بهار

63- پیش از انقلاب مشروطه نوشتن داستان از چه طریق آغاز شد؟ ترجمه رمان های تاریخی غربی

64- در مشروطه بیشترین رویکرد نویسندگان به چه بود؟ چرا؟ رمان های تاریخی

1- حاکمیت نوعی باستان گرایی و روحیه کاوشگرانه در شناخت هویت گذشته

2- نگارش رمان های تاریخی و اجتماعی سطحی در قیاس با روزنام نویسی یا رمان سیاسی در دسر کمتری داشت.

65-رمان نویسان عصر مشروطه را با ذکر رمان آنها، نام ببرید.

محمدباقر میرزا خسروی: شمس و طغرا

میرزا حسن خان بدیع: شمس الدین و قمر - داستان باستان

66-نمایشنامه نویسی عصر بیداری را توضیح دهید. رواج نوع جدید نمایش نامه نویسی به شکل غربی، در دوره ناصرالدین شاه و با رفت و آمد به اروپا رواج یافت. اولین نمایشنامه نویسی میرزا آقا تبریزی است. زبان‌شانها ساده، روان، بی تکلف و قابل فهم است.

67-اولین نمایشنامه نویسی عهد مشروطه کیست؟ میرزا آقا تبریزی

68-ترجمه آثار اروپایی با تاسیس چه مکانی و در زمان کدام پادشاه آغاز شد؟

تاسیس چاپ خانه در زمان فتحعلیشاه

69-مهمترین اثر ترجمه شده دوره مشروطه را معرفی کنید.

"سرگذشت حاجی بابا اصفهانی" اثر جیمز موریه ترجمه از میرزا حبیب اصفهانی

70-وضعیت تحقیقات ادبی و تاریخی در محدوده تاریخی مشروطه چگونه است؟ چرا؟

جاذبه ای نداشت. به علت اشتغال اهل قلم به روز نامه نویسی و موضوعات دیگر

71-تنها اثر تاریخی دوره مشروطه چیست؟ "تاریخ بیداری ایرانیان" تالیف ناظم الاسلام کرمانی

72-قائم مقام فراهانی چه تغییراتی در نثر ایجاد کرد؟ از بین بردن تکلف در نثر/بیان مسایل عصر به سبک گلستان سعدی با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب المثل

73-احیاکننده نثر فارسی کیست؟ مهمترین اثرش چه نام دارد؟ قائم مقام فراهانی/منشآت

74-علامه علی اکبر دهخدا را معرفی نمایید.

از پیشگامان نثر جدید/شاعر/همکاری با روزنامه صوراسرافیل/نوشته های طنز سیاسی - اجتماعی به نام چرند و پرنده/انتشار روزنامه سروش در استانبول/رواج نثر ساده و عامیانه که در داستان های محمدعلی جمالزاده و صادق هدایت به کار رفت /لغت نامه مفصل ترین کتاب لغت زبان فارسی/امثال و حکم

پرسش و پاسخ های متن درس 2/ پایه های آوایی همسان (علوم و فنون 3)

1- تفاوت اوزان همسان با همسان دولختی چیست؟

همسان: تکرار یکنواخت یک پایه آوایی مانند فعولن، فعولن، فعولن

ناهمسان: تکرار متناوب دو پایه یا رکن مانند: مفعول فاعلاتن / مفعول فاعلاتن

2- آیا وزن و موسیقی سروده ها از نوعی نظم آهنگین پیروی می کند؟

خیر. اوزان دلنشینی وجود دارد که نظمی ناهمسان دارند و وزن واژه ها ناهمگون و غیر تکراری هستند.

3- مرز پایه ها را مشخص کنید. وزن واژه ها و نشانه های هجایی را بنویسید.

الف) درد عشقی کشیده ام که می پرس زهر هجری چشیده ام که می پرس

پایه های آوایی	دَر دِ عَش قِی	کِ شِی دِ اَم	کِ مَ پِرس
	زَه رِ هِج رِی	چِ شِی دِ اَم	کِ مَ پِرس
وزن	فاعلاتن	مفاعِلن	فَعَلن
نشانه های هجایی	- - U -	- U - U	- UU

ب) به حسن خلق و وفا کس به یار ما نرسد / تو را در این سخن انکار کار ما نرسد

پایه های آوایی	بِ حُس نِ خُل	قُ وَ فَا کَس	بِ یا رِ ما	نَ رَ سَد
	تُ را دَ رِین	سُ خَ نِینِ کا	رِ کا رِ ما	نَ رَ سَد
وزن	مفاعِلن	فَعَلاتن	مفاعِلن	فَعَلن
نشانه های هجایی	- U - U	- - U U	- U - U	- UU

4- اگر از طریق حافظه شنیداری وزن را تشخیص ندادیم از چه روشی استفاده می کنیم؟

- دسته بندی هجاهای بیت به صورت تکراری یا همسان

- در صورت حاصل نشدن نظم، سنجش با نظم همسان دولختی (4 تا 3 تا) یا (3 تا 4 تا)

- اگر این 2 روش نشد، جداسازی پایه ها با نظم ناهمسان

5- برای تمرین و تکرار بیشتر خودتان را بیازمایید. (پاسخ در کتاب درسی)

پ) ماه فرو ماند از جمال محمد سرو نباشد به اعتدال محمد

				پایه های آوایی
				وزن
				نشانه های هجایی

6- ابیات زیر را به دو روش بندی هجا کنید.

الف) بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست بگشای لب که قند فراوانم آرزوست

روش اول 4 تایی 4 تایی (مستفعلن مفاعلُ مستفعلن فَعَل)

				پایه های آوایی
				وزن
				نشانه های هجایی

روش دوم 3 4 4 3 (مفعولُ فاعلاتُ مفاعیلُ فاعلن)

				پایه های آوایی
				وزن
				نشانه های هجایی

ب) از کرده خویشتن پشیمانم جز توبه ره دگر نمی دانم

				پایه های آوایی
				وزن

			نشانه های هجایی
--	--	--	-----------------

روش اول: مستفعلُ فاعلاتُ مستفعل روش دوم: مفعولُ مفاعِلن مفاعِلن

7- مرز پایه ها را در شعر زیر مشخص کنید. کدام روش دسته بندی هجا ترجیح دارد؟

تا رفت مرا از نظر آن چشم جهان بین کس واقف ما نیست که از دیده چه ها رفت

				پایه های آوایی
	مُستفعلُ	مستفعلُ	مُستفعلُ	وزن
	--		-U--	نشانه های هجایی

نظم همسان بر نظم ناهمسان برتری دارد.

پرسش و پاسخ متن درس سوم - (علوم و فنون 3)

1- معنی بدیع در لغت چیست؟ تازه و نو

2- بدیع در ادب فارسی به چه معناست؟

مجموعه آرایه هایی که بر زیبایی لفظی و معنوی سخن می افزایند.

3- بدیع لفظی چیست؟ چند آرایه بدیع لفظی نام ببرید. آرایه هایی که با تغییرات آوایی و

موسیقایی سر و کار دارند. سجع / جناس / ترصیع / ...

4- بدیع معنوی چیست؟ چند آرایه بدیع معنوی نام ببرید.

آرایه هایی که از لطف تعبیر و زیبایی معنی به وجود می آیند. اغراق / ایهام / تضاد / مراعات

نظیر / تلمیح / تضمین و ...

5- مراعات در لغت به چه معناست؟ تناسب و هماهنگی ها

6-مراعات نظیر در اصطلاح ادبی به چه معناست؟ آوردن واژه هایی که با هم ارتباط معنایی غیر از تضاد داشته و یادآور یکدیگر باشند. زیبایی آن در تعامل واژه هاست.

7- در نمونه های زیر مراعات نظیر را بیابید.

الف) من مسلمانم / قبله ام یک گل سرخ / جانمازم چشمه، مهرم نور / دشت سجاده من

زیبایی از هم نشینی واژه ها به وجود آمده است.

ب) بیستون کندن فرهاد نه کاری است شگفت شور شیرین به سر هر که فتد، کوهکن است

تعامل معنایی واژگان موجب زیبایی شده است.

پ) هر کاو نظری دارد با یار کمان ابرو باید که سپر باشد پیش همه پیکان ها

ت) چترها را باید بست / زیر باران باید رفت

ث) شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هایل کجا دانند حال ما سبکباران ساحل ها

ج) سر من مست جمالت، دل من دام خیالت گهر دیده نثار کف دریای تو دارد

د) گرچه گاهی شهابی / مشق های شب آسمان را / زود خط می زد و محو می شد /

باز در آن هوای مه آلود / پاک کن هایی از ابر تیره / خط خورشید را پاک می کرد.

8- تلمیح در لغت به چه معناست؟ اشاره کردن با گوشه چشم

9- تلمیح در اصطلاح ادبی به چه معناست؟ اشاره به داستان، آیه، حدیث و مثل. یا گنجاندن یک

مفهوم بلند در سخنی کوتاه در کمترین واژه

10- در اشعار زیر آرایه تلمیح را بیابید.

الف) گفت آن یار کزو گشت سردار بلند جرمش این بود که اسرار هویدا می کرد

تلمیح به داستان بردار کردن حسین بن منصور حلاج

ب) این مه که چون منیژه لب چاه می نشست گریان به تازیانه افراسیاب رفت

تلمیح به داستان بیژن و منیژه

پ) یار بی پرده از در و دیوار در تجلی است یا اولی الابصار

تلمیح به آیه 115 سوره بقره: فاینما تُؤَلُّوْا فْتَمَّ وجه الله

ت) نه خدا توانمش خواند، نه بشر توانمش گفت متحیرم چه نامم شه ملک لا فتی را

تلمیح به حدیث: لا فتی الا علی لا سیف الا ذوالفقار (هیچ جوانمردی به جز علی "ع" و هیچ شمشیری به جز ذوالفقار نیست.)

ث) چون جواب احمق آمد خامشی این درازی در سخن چون می کنی

تلمیح به مثل: جواب الاحمق السکوت (سکوت پاسخ انسان نادان است)

ج) عشرتی دارم به یاد روی آن گل در قفس عشق افکنده است با یوسف به یک زندان مرا

تلمیح به داستان حضرت یوسف و زلیخا

د) مجنون که به دیوانه گری شهره شهر است در دشت جنون همسفر عاقل ما بود

تلمیح به داستان لیلی و مجنون

ذ) جانم ملول گشت ز فرعون و ظلم او آن نور روی موسی عمرانم آرزوست

تلمیح به داستان موسی و فرعون

ر) یا رب این آتش که بر جان من است سرد کن زان سان که کردی بر خلیل

تلمیح به داستان حضرت ابراهیم و تبدیل شدن آتش به گلستان

11- تضمین در لغت به چه معناست؟ ضمانت کردن و متعهد شدن به انجام کاری

12- تضمین در اصطلاح ادبی به چه معناست؟ آوردن شعر یا سخن دیگران یا آیه یا حدیث در شعر یا نثر خود. گاه نام شاعر یا نویسنده می آید. گاهی هم به دلیل شهرت نمی آید.

13- در ابیات و نوشته های زیر تضمین را مشخص کنید.

-حافظ از جور تو، حاشا که بگرداند روی «من از آن روز که در بند توام آزادم»

تضمین حافظ از شعر سعدی

-خیز تا خاطر بدان ترک سمرقندی دهیم کز نسیمش «بوی جوی مولیان آید همی»

تضمین حافظ از شعر رودکی

-بهر این فرمود رحمان ای پسر «کل یوم هو فی شان» ای پسر

تضمین مولوی از آیه 29 سوره رحمن

-درویش بی معرفت نیارآمد تا فقرش به کفرانجامد؛ «کاد الفقر ان یکون کفرا»

تضمین سعدی از حدیث برای نشان دادن ارتباط بین کفر و فقر

-چه زخم چونای هر دم ز نوای شوق او دم؟ که لسان غیب، خوش تر بنوازد این نوا را

«همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی به پیام آشنایی، بنوازد آشنا را»

تضمین شهریار از بیت حافظ

-مه من نقاب بگشا ز جمال کبریایی که بتان فرو گذارند اساس خودنمایی

شده انتظارم از حد چه شود ز در در آیی «ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی

چه کنم که هست اینها گل باغ آشنایی»

تضمین هاتف اصفهانی از غزل فخرالدین عراقی

پرسش و پاسخ متن درس 4/ دوره بازگشت و بیداری (علوم و فنون 3)

1- ویژگی سبک بازگشت چه بود؟ بازگشت به دوره های خراسانی و عراقی

2- ویژگی های زبانی شعر دوره بیداری را بیان کنید.

-سادگی و روانی / -قابل فهم برای عامه مردم / -بیان شعر به صورت محاوره ای به خاطر توجه به

مردم / -عمومیت یافتن شعر / -زبان برنده ای برای روزنامه ها / -وفاداری گروهی مثل ملک

الشعراى بهار و ادیب الممالک فراهانی به زبان پرصلابت گذشته / - روی آوردن گروهی مثل اشرف

الدین گیلانی و عارف قزوینی به زبان کوچه و بازار / - وجود واژگان کهن مثل بادافره،

خلیدن، گلخن و... در برخی اشعار / -گسترش دایره واژگانی / -ورود واژه های نو و فرنگی از

انگلیسی، روسی، فرانسوی و ترکی / کم توجهی کاربرد جمله ها و ترکیب های زبانی

3- چه عواملی سبب کم توجهی کاربرد جمله ها و ترکیب های زبانی در شعر شد؟

-گرایش اغلب شاعران به محتوا

-عدم تسلط کافی شاعران به ادبیات کهن

-شتاب در سرودن شعر به خاطر انتشار در روزنامه و آگاه سازی مردم

4- ویژگی های ادبی شعر دوره بیداری را بیان کنید.

-ادامه کمابیش قالب های پیشین

-توجه به قصیده و مثنوی در شعر بهار و ادیب الممالک

-استفاده از قالب های مستزاد، چهارپاره و سرودن ترانه و تصنیف توسط شاعرانی که به زبان کوچه بازاری شعر می گفتند.

-پایبندی کمتر به آرایه های بیانی و بدیعی و سنت های ادبی در شاعران مردم عادی

-در نظر داشتن تخیلات پیشینیان. گاهی تخیلات جدید مثل اشعار میرزاده عشقی

-پایبندی شاعران سنت گرا به موسیقی و عروض

-پایبندی کمتر شاعران مردمی به موسیقی و عروض

5- ویژگی های فکری شعر دوره بیداری را بیان کنید.

-تحول چشمگیر درون مایه

-تغییر نگرش شاعران و نویسندگان به جهان بیرون

-تغییر از کلیت نگری و ذهنیت گرایی به جزئی نگری و عینیت گرایی

-کنار رفتن مضامین کلی و ذهنی/مسائل اخلاقی/عارفانه سرایی/ غزل گویی

-رونق مضامین سیاسی/اجتماعی/وطني

6- شاخص ترین درون مایه های شعر عصر بیداری را نام ببرید. با توضیح مختصر

1- آزادی: مترادف با دموکراسی غربی، علاوه بر داشتن حقوق و آزادی های فردی، در جامعه و سرنوشت سیاسی و اقتصادی خود دارای اختیارند.

2- وطن: سرزمینی که مردم با مشترکات قومی، فرهنگی و زبانی در آن زندگی می کنند، وارد شعر و ادبیات شد. و مورد توجه بهار، دهخدا و ادیب الممالک قرار گرفت

3- قانون: راه یافتن قانون و قانون مداری در سخن بر پایه مشاهدات اروپارفتگان و روشنفکران. در واقع بنیادی ترین تفکر مشروطه خواهان بود.

4- تعلیم و تربیت جدید: با ظهور مطبوعات و افزایش آگاهی همگانی، لزوم تعلیم و تربیت عمومی مورد توجه مردم و شاعران قرار گرفت. مضامین و اصطلاحات و واژگان مربوط به آن وارد آثار شد.

5- توجه به مردم: انعکاس خواست های مردم. بیان نیازهای محرومان. دفاع از کارگران. توجه به جایگاه زنان در اجتماع. شاعرانش مثل لاهوتی و فرخی

6- دانش ها و فنون نوین: ضرورت های اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی موجب توجه به دانش ها و فنون جدید شد.

7- درون مایه های شعر عصر بیداری را در شعر فرخی بین کنید.

آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی   دست خود ز جان شستم از برای آزادی
تا مگر به دست آرم دامن وصالش را   می دوم به پای سر در قفای آزادی....

8- نثر فارسی در چه زمانی به سمت سادگی و روانی پیش رفت ؟

از آغاز سلطنت ناصرالدین شاه تا پیدایش مشروطیت که از زمان قائم مقام تا حدودی از پیچیدگی فاصله گرفته بود.

7- درون مایه نثر سال های نزدیک به انقلاب مشروطه چه بود؟

آزادی / آزادی خواهی / سنت شکنی / تجدد خواهی

8- ویژگی های زبانی نثر دوره بیداری را بیان کنید.

- کمتر شدن واژه های عربی نا آشنا
- ورود لغات انگلیسی، فرانسه، ترکیه
- کاهش عبارت های وصفی طولانی و لفظ پردازی های بیجا در نامه ها و نوشته ها
- ساده و قابل فهم
- درست تر شدن جمله ها در ساختار و ترکیب دستوری
- 9- ویژگی ادبی نثر دوره بیداری را بیان کنید.
- تبدیل نثر مصنوع و فنی به نثر گزارشی و ساده
- جدایی صنایع ادبی از نثر
- پویایی نثر در بیان آمال مردم
- ضعف تکنیکی حضور راوی سوم شخص و سخن گفتن با خواننده
- نوشتن داستان مطابق ذوق مردم
- عدم مطابقت کامل با ادبیات داستانی جدید
- 10- ویژگی های فکری نثر دوره بیداری را بیان کنید.
- همان درون مایه شعر دوره بیداری
- معطوف به درون مایه های عصر مشروطه یعنی: نوگرایی، تجدد خواهی، آزادی طلبی با هدف تاثیر بر عامه مردم
- طنز سیاسی-اجتماعی
- بیان دشمنی با استعمار و استبداد در روزنامه
- تنفر از خرافات به ویژه در داستان
- توجه به حقوق مدنی زنان در کنار تعلیم و تربیت نوین

پرسش و پاسخ متن درس 5/ اختیارات شاعری 1 زبانی (علوم و فنون 3)

1- هماهنگی موسیقایی مصراع ها بیانگر چیست؟

بیانگر نظام و انسجام بافت آهنگین و همگونی چینش نشانه های آوایی

2- شاعران ناهماهنگی آوایی را چگونه هموار می کنند؟

استفاده از اختیارات شاعری

3- اختیارات شاعری به چند دسته تقسیم می شود؟ 1- زبانی 2- وزنی

4- اختیارات زبانی چیست؟ نام ببرید. شاعر با نحوه بیان و شیوه تلفظ خود اعمال می کند.

1- حذف همزه 2- تغییر کمیت مصوت ها: الف) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه ب) کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند

5- در چه مواردی مصوت کوتاه، بلند تلفظ می شود؟

کسره اضافه: گُ لِ من / ل هجای کوتاه است. شاعر اختیار دارد آن را به هجای بلند تبدیل کند.

"و ضمه عطف یا ربط: رفت و آمد / رفت آمد / به ضرورت می توان " و "عطف یا ربط را به هجای بلند تبدیل کرد.

مصوت کوتاه پایان کلمه: همه / مِ مصوت کوتاه پایان هجا را بلند تلفظ می کنیم.

5- در ابیات زیر اختیارات زبانی "حذف همزه" را مشخص کنید.

سعدی نظر از رویت کوتاه نکند هرگز ور روی بگردانی، در دامنت آویزد

نَ ظَ رَزَ دَا مَ نَ تَا

6- در ابیات زیر اختیارات زبانی "تغییر کمیت مصوت" (بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه) را مشخص کنید.

نسیم صبح را گفتم که با او جانبی داری کز آن جانب که او باشد، صبا عنبر فشان آید (کَ زَان)

به صد جان ارزد آن رغبت که جانان نخواهم گوید و خواهد به صد جان (جَا نَرَزَ دَان)

7- در ابیات زیر اختیارات زبانی "تغییر کمیت مصوت" (کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند) را مشخص کنید.

الف) در دام فتاده آهویی چند محکم شده دست و پای در بند (آ هُ)

ب) پیش کمان ابرویش لابه همی کنم ولی گوش کشیده است از آن گوش به من نمی کند(آب ر)

در کلماتی که به مصوت بلند و ی ختم می شوند اگر بعد از آن مصوت ها، مصوتی بیاید شاعر اختیار دارد مصوت های بلند و- ی را کوتاه تلفظ کند.

8- مصوت بلند "و" در کدام کلمات کوتاه نمی شود؟ در کلمات تک هجایی مثل بو-رو-جو-مو

9- مصوت بلند "و" در چه کلمه ای کوتاه تلفظ می شود؟ سو

10- مصوت بلند "ی" در چه صورت کوتاه تلفظ می شود؟

مصوت بلند (ی) در کلماتی مانند: بیا، گیاه، عامیانه، زیاد، سیاست، بیاموزد، همواره کوتاه است.

ب/یا - گ/یاه

پرسش های متن درس 6/لف و نشر، تضاد، متناقض نما (علوم و فنون 3)

- 1- لف و نشر در لغت به چه معناست؟ لف: پیچیدن نشر: گستردن
- 2- لف و نشر در اصطلاح بدیع چیست؟ هرگاه شاعر یا نویسنده دو یا چند لفظ ذکر کند، سپس دو یا چند لفظ دیگر بیاورد که هر کدام به یکی از آن لفظ ها مربوط شود، لف و نشر است.
- 3- لف و نشر را در بیت زیر مشخص کنید.

منعّم مکن از دیدن قد و رخ و چشمش   من انس به سرو و گل و بادام گرفتم

لف ها	نشرها
1-قد	1-سرو
2-رخ	2-گل
3-چشم	3-بادام

4- انواع لف و نشر را نام ببرید. 1- مرتب: لف ها به صورت مرتب با نشرها مرتبط می شوند

2- نامرتب یا مشوّش: ارتباط لف ها با نشرها نامنظم است

5- در مثال های زیر لف و نشر را مشخص کنید و نوع آن را بنویسید.

الف) به روز نبرد آن یل ارجمند   به شمشیر و خنجر به گرز گران

برید و درید و شکست و بیست   یلان را سر و سینه و پا و دست

مرتب

لف ها	نشرها	نشرها
1-شمشیر	1-برید	1-سر
2-خنجر	2-درید	2-سینه
3-گرز	3-شکست	3-پا
4-کمند	4-بیست	4-دست

ب) افروختن و سوختن و جامه دریدن   پروانه زمن، شمع زمن، گل زمن آموخت

نامرتب

لف ها	نشرها
1-افروختن	2-شمع
2-سوختن	1-پروانه
3-جامه دریدن	3-گل

پ) از عفو و خشم تو دو نمونه است روز و شب   وز مهر و کین تو دو نمونه است شهد و سم
مرتب

لف ها	نشرها	لف ها	نشرها
1-عفو	1-روز	1-مهر	1-شهد
2-خشم	2-شب	2-کین	2-سم

ت) روی و چشمی دارم اندر مهر او   کاین گهر می ریزد آن زر می زند
نامرتب

لف ها	نشرها
1-روی	2-زر
2-چشم	1-گهر

6- آرایه تضاد را توضیح دهید. استفاده از دو واژه که از نظر معنی عکس یا ضد یکدیگر باشند یا ضد هم به حساب آیند.

7- در ابیات زیر تضاد را مشخص کنید.

الف) گفتی به غم بنشین یا از سر جان بر خیز   فرمان برمت جانا، بنشینم و بر خیزم

ب) اینکه گاهی می زدم بر آب و آتش خویش را   روشنی در کار مردم بود مقصودم چو شمع

پ) سخن در میان دو دشمن چنان گوی که اگر دوست گردند، شرم زده نباشی.

ت) ساحل افتاده گفت: گرچه بسی زیستم   هیچ نه معلوم شد آه که من چیستم

موج ز خود رفته ای تیز خرامید و گفت: هستم اگر می روم، گر نروم، نیستم

ث) زمین را از آسمان نثار است و آسمان را از زمین غبار.

8-متناقض نما یا پارادوکس در لغت و اصطلاح ادبی چیست؟ در لغت: ناسازی و نقیض هم بودن در اصطلاح ادبی: آوردن و جمع دو واژه یا دو معنی متناقض در سخن که جمع آنها در زبان محال باشد.

9-متناقض نما را در نمونه های زیر بیابید.

الف) هر گز وجود حاضر غایب شنیده ای؟ من در میان جمع و دلم جای دیگر است

از نظر منطقی کسی نمی تواند هم حاضر باشد و هم غایب

ب) گوش ترخمی کو کز ما نظر نپوشد دست غریق یعنی فریاد بی صدایم

از نظر منطقی کسی نمی تواند هم فریاد بزند و هم بی صدا باشد

پ) از تهی سرشار، جویبار لحظه ها جاری است.

ت) ما با تو ایم و با تو نه ایم؛ اینت بوالعجب در حلقه ایم با تو و چون حلقه بر دریم

ث) من از آن روز که در بند توام، آزادم پادشاهم که به دست تو اسیر افتادم

ج) می خورم جام غمی هر دم به شادی رخت خرم آن کس کاو بدین غم شادمانی می کند

10- فرق متناقض نما و تضاد را بیان کنید.

تضاد آوردن دو امر متضاد است بدون داشتن تناقض مانند: صبح هوار سرد بود و اکنون گرم است.

متناقض نما تضاد در یک امر است نه دو امر. مانند: اکنون هم گرم است و هم سرد.

متناقض نما برانگیختن اعجاب است از راه خلاف عرف و عادت و منطق.

11- در شعر قیصر امین پور متناقض نما را بیابید.

ما / در عصر احتمال به سر می بریم / در عصر شک و تردید / در عصر پیش بینی وضع هوا / از هر

طرف که باد بیاید / در عصر قاطعیّت تردید / عصر جدید / عصری که هیچ اصلی / جز اصل

احتمال، یقینی نیست.

کانال علوم و فنون ادبی

@tarighatoloumvafonoun

فاطمه حجه فروتن - علوم و فنون 3